

บทที่ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลในประเทศไทยมีปรากฏทั้งบทบัญญัติความผิดตามกฎหมายพิเศษ และบทบัญญัติความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา โดยแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ซึ่งแบ่งประเภทความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลได้ 4 ประเภทโดยอาศัยแนวของอาจารย์สุนัย มโนมัยอุดม คือ¹

1. ความผิดของนิติบุคคลที่กฎหมายกำหนดความรับผิดแก่นิติบุคคลโดยตรง
2. ความผิดของนิติบุคคลที่กฎหมายมิได้บัญญัติเอาผิดแก่นิติบุคคลโดยตรงแต่ได้มีบทบัญญัติถึงความรับผิดของนิติบุคคลโดยปริยาย
3. ความผิดที่มีได้มีบทบัญญัติของกฎหมาย กำหนดเป็นความผิดทางอาญานิติบุคคลไว้โดยตรงหรือโดยปริยาย แต่กฎหมายกำหนดให้บุคคลธรรมดาต้องรับผิดชอบในการกระทำของผู้อื่นด้วย นิติบุคคลก็จะต้องมีความรับผิดเช่นเดียวกัน
4. ความผิดที่ถือได้ว่าการกระทำของผู้แทนของนิติบุคคลเป็นการกระทำของนิติบุคคลนั่นเอง หรือความผิดที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ลงโทษนิติบุคคลโดยตรงหรือไม่ได้บัญญัติตัวผู้รับผิดที่มีฐานะอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะ²

¹สุนัย มโนมัยอุดม, "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล" ตุลพาห, กรกฎาคม-สิงหาคม 27 หน้า 18-20

²สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล กรณีศึกษาทางกฎหมายเปรียบเทียบโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประเทศไทย" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.2527 หน้า 110

สำหรับความผิดประเภทที่ 4 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาโดยอาศัยแนวคำพิพากษาศาลฎีกาเป็นหลักนั้น ได้มีผู้วิจัยค้นคว้าในเรื่องความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลสรุปไว้ว่า เป็นการผิดหลักเกณฑ์ความผิดในทางกฎหมายอาญาและผิดนิติวิธีตามระบบกฎหมายซีวิลลอว์³ หรือผิดหลักเกณฑ์การตีความกฎหมายอาญาซึ่งต้องตีความโดยเคร่งครัด⁴

การที่ศาลตีความคำว่า ผู้ใดตามประมวลกฎหมายอาญารวมถึงนิติบุคคล ทั้งทั้งที่ประมวลกฎหมายอาญาไม่มีบทนิยามของคำว่าผู้ใด หรือบุคคลใดในประมวลกฎหมายอาญาไว้อย่างชัดเจนนั้น อาจารย์เข็มชัย ชุตินวงศ์ ให้ความเห็นว่า⁵ มีผลให้นิติบุคคลมีความรับผิดอาญาสมบูรณ์ (full criminal liability)

จากสภาพความรับผิดอาญาของนิติบุคคลในประเทศไทยที่สมบูรณ์ตามประมวลกฎหมายอาญา แม้ว่าประมวลกฎหมายอาญามาตรา 2 ได้บัญญัติหลักกฎหมายอาญาที่สำคัญยิ่ง เป็นหัวใจของกฎหมายอาญา⁶ คือหลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย (nullum crimen, nulla poena sine lege)⁷ ซึ่งไม่เป็นอุปสรรคต่อความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับ

³ อ้างแล้ว หน้า 121-129, 134

⁴ สุรพงศ์ อัสวราพานิช "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2525 หน้า 117

⁵ Khemchai Chutiwongse Section 3, Report of the course, Summary Report of the Rapporteur session 4, UNAFEI, April 1987 page 264

⁶ คณิต ณ นคร กฎหมายอาญาภาคความผิด สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 3, 2532 หน้า 4

⁷ คณิต ณ นคร ประมวลกฎหมายอาญาหลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ สำนักพิมพ์นิติธรรม 2531 เชียงธรรมที่ 1 หน้า 7

สำหรับความผิดประเภทที่ 4 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาโดยอาศัยแนวคำพิพากษาศาลฎีกาเป็นหลักนั้น ได้มีผู้วิจัยค้นคว้าในเรื่องความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลสรุปไว้ว่า เป็นการผิดหลักเกณฑ์ความคิดในทางกฎหมายอาญาและผิดนิติวิธีตามระบบกฎหมายซีวิลลอว์³ หรือผิดหลักเกณฑ์การตีความกฎหมายอาญาซึ่งต้องตีความโดยเคร่งครัด⁴

การที่ศาลตีความคำว่า ผู้ใดตามประมวลกฎหมายอาญารวมถึงนิติบุคคล ทั้งทั้งที่ประมวลกฎหมายอาญาไม่มีบทนิยามของคำว่าผู้ใด หรือบุคคลใดในประมวลกฎหมายอาญาไว้อย่างชัดเจนนั้น อาจารย์เข็มชัย ชุตินวงศ์ ให้ความเห็นว่า⁵ มีผลให้นิติบุคคลมีความรับผิดอาญาสมบูรณ์ (full criminal liability)

จากสภาพความรับผิดอาญาของนิติบุคคลในประเทศไทยที่สมบูรณ์ตามประมวลกฎหมายอาญา แม้ว่าประมวลกฎหมายอาญามาตรา 2 ได้บัญญัติหลักกฎหมายอาญาที่สำคัญยิ่งเป็นหัวใจของกฎหมายอาญา⁶ คือหลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย (nullum crimen, nulla poena sine lege)⁷ ซึ่งไม่เป็นอุปสรรคต่อความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับ

³ อ้างแล้ว หน้า 121-129, 134

⁴ สุรพงศ์ อัสวราพานิช "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2525 หน้า 117

⁵ Khemchai Chutiwongse Section 3, Report of the course, Summary Report of the Rapporteur session 4, UNAFEI, April 1987 page 264

⁶ คณิต ณ นคร กฎหมายอาญาภาคความผิด สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 3, 2532 หน้า 4

⁷ คณิต ณ นคร ประมวลกฎหมายอาญาหลักกฎหมายและพื้นฐานการ เข้าใจ สำนักพิมพ์นิติธรรม 2531 เชียงธรรมที่ 1 หน้า 7

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่มีหลัก ไม่มีโทษโดยไม่มีกระบวนการพิจารณาตาม
กฎหมาย (nulla poena sine processu)⁸ จะพบว่า ประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความอาญามาตรา 7 ได้บัญญัติแบบวิธีการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลไว้ว่า
"ในการสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาคดีที่นิติบุคคลเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย
ให้ออกหมายเรียกผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคลนั้นให้ไปยังพนักงาน
สอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี

ถ้าผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นไม่ปฏิบัติตามหมายเรียกจะออก
หมายจับผู้นั้นมาก็ได้ แต่ห้ามมิให้ใช้บทบัญญัติว่าด้วยปล่อยชั่วคราว ชังหรือจำคุก
แก่ผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคล ในคดีที่นิติบุคคลนั้นเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย "

การมีแบบวิธีการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลเป็นการก่อกำเนิดที่จะ บังคับ
การลงโทษด้วยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับนิติบุคคลภายใต้มูลฐานการ
กำหนดความผิดและ โทษตามกฎหมายอาญาแบบวิธีการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคล
ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ใช่คำตอบของสภาพความรับผิดชอบทาง
อาญาของนิติบุคคลแต่ความสัมพันธ์ระหว่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
กับประมวลกฎหมายอาญา อาจส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนในความเข้าใจหรือ
การบังคับใช้กฎหมายอาญากับนิติบุคคลได้ หากพิจารณาเฉพาะว่านิติบุคคลมีความ
รับผิดชอบสมบูรณ์ เพราะ มีบทบัญญัติแบบวิธีการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลตาม
ป.วิ.อ. มาตรา 7

การใช้แบบวิธีการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลตาม ป.วิ.อ.มาตรา 7
ในฐานะ เป็นบทมาตรานำลักษณะทั่วไปแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
เป็นบทเริ่มของการนำหลักการมีตัวจำเลยในคดีอาญามาบังคับใช้กับนิติบุคคล อันมี
ผลทำให้การมีตัวผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคลเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการดำเนินคดี

⁸ Shigemitsu Dando, Japanes Criminal Procedure,
translated by B.J. George J.R., Fred Brothman & Co. South.
Hackensack, N.J. 1965, page 3, footnote (2) page 18

อาญา กับนิติบุคคล ศาลฎีกาได้วินิจฉัยถึงหลักการมีตัวจาเลยในคดีอาญากรณี พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องนิติบุคคลในคำพิพากษาฎีกาที่ 2797/2529 ว่า "การฟ้องคดีอาญาต่อห้างหุ้นส่วนจำกัดซึ่งเป็นนิติบุคคล จะต้องเป็นผู้จัดการซึ่งเป็นผู้ แทนห้าง จึงจะดำเนินคดีได้ เพราะถ้าหุ้นส่วนผู้จัดการไม่อยู่ในขณะฟ้อง ต้องถือว่าห้างหุ้นส่วนจำกัดไม่มีตัวอยู่อย่างสมบูรณ์ตามกฎหมายและต้องถือว่าไม่มีตัว จาเลยมาศาลในวันฟ้อง ศาลรับฟ้องไม่ได้ต้องห้ามตาม บ.วิ.อ.มาตรา 165" คำวินิจฉัยของศาลฎีกาฉบับนี้เป็นบรรทัดฐานของการใช้หลักการมีตัวจาเลยในคดี อาญา กับนิติบุคคลที่ต้องมีตัวผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลอยู่เพื่อความสมบูรณ์ของแบบ วิธีเช่นเดียวกับกรณีของบุคคลธรรมดา

สำหรับแบบวิธีการดำเนินคดีอาญา กับนิติบุคคลตาม บ.วิ.อ. มาตรา 7 วรรค 2 นั้น คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ในปี 2513 ได้มีข้อเสนอให้ปรับปรุง มาตรา 7 วรรคสอง ที่มีเหตุผลของข้อเสนอการเปลี่ยนแปลงที่ต่างกันคือข้อเสนอ ของศาสตราจารย์หยุด แสงอุทัย กับข้อเสนอของ พระยาอรรถการีย์นิพนธ์

ศาสตราจารย์หยุด แสงอุทัยได้เสนอให้ตัดมาตรา 7 วรรคสอง ด้วยเหตุผลว่าเพราะมาตรานี้ใช้มาในขณะที่ยังไม่มีมาตรา 168 แห่งประมวล กฎหมายอาญา จึงต้องเขียนอานาจจับตัวไว้เป็นพิเศษ แต่เมื่อมีมาตรา 168 ดัง กล่าวแล้วก็อาจจับตัวได้ในฐานะขัดคำสั่งจับได้⁹ ถ้าเขียนวรรคสองของมาตรา 7 ไว้อย่างนี้เกรงว่าจะขัดกับมาตรา 168 ในกรณีที่ขัดกันเช่นนี้ เมื่อประมวลกฎหมายอาญาใช้บังคับภายหลังย่อมต้องถือว่ามาตรา 7 วรรคสอง ถูกยกเลิกไปโดยปริยาย¹⁰ ซึ่งมาตรานี้เป็นการกำหนดว่าให้เรียกบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้ต้องหาหรือ

⁹รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 3310-11/2513 วันจันทร์ที่ 16 มีนาคม 2513 สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา หน้า 6

¹⁰อ้างแล้ว หน้า 7

จาเลยมาศาลได้ เพราะฉะนั้นมาตรา 7 นี้ ไม่ใช่วิธีการแต่เป็นบทบัญญัติ ำให้ไป
จำกัดเสรีภาพของคนอื่น¹¹

พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ ได้เสนอหลักการและเหตุผลในการแก้ไขว่า¹²
"ในปัจจุบันนี้ ถ้านิติบุคคลทำผิดแล้วไม่มีใครมาก็จะดำเนินคดีต่อไปไม่ได้ เพราะ
ไม่สามารถพิจารณาต่อหน้าจาเลยได้ ในกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้ต้องหา นั้น เมื่อ
พนักงานสอบสวนเรียกผู้แทนของนิติบุคคลให้มาให้ถ้อยคำแล้ว ผู้แทนของนิติบุคคล
นั้นไม่มาในกรณีเช่นนี้ควรจะยอมให้มีการสอบสวนไปได้ โดยถือว่ามีตัวผู้ต้องหา
แล้ว ส่วนในชั้นศาลก็ให้พิจารณาคดีต่อไปได้เช่นเดียวกัน มาตรา 7 วรรคสองไม่
นำมาใช้ เพราะ เมื่อจับมาแล้วควบคุมไว้ไม่ได้จะให้จับเพราะเหตุใด"

ท่านได้เสนอว่า¹³

ในชั้นสอบสวน บ.วิ.อ.ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 140, 141 และ 142
โดยแยกเป็นกรณีไม่มีตัวจาเลย มีตัวจาเลยหรือรู้ตัวผู้กระทำความผิดแต่เรียกหรือ
จับตัวยังไม่ได้ ฉะนั้นสำหรับกรณีนิติบุคคลนี้ ก็ควรเขียนไว้โดยรวมไว้ในมาตรา 7
หรือเขียนเป็นอีกมาตราหนึ่งก็ได้ว่า ในกรณีนิติบุคคลเป็นจาเลยถ้าไม่มาก็ให้มี
อำนาจดำเนินการต่อไปได้เสมือนหนึ่งได้ตัวจาเลยมาแล้ว ในส่วนของอัยการก็
เช่นกันคือแม้ผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลไม่มาชั้นสอบสวน ก็ให้ถือเสมือนคดีนั้นมีตัว
คนตามมาตรา 142 ควรบัญญัติให้เป็นสำนวนมีตัวคน เพื่อให้ใช้มาตรา 142 ต่อ

¹¹รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความอาญาที่ 318-19/2513 วันอังคารที่ 9 มิถุนายน 2513 สำนัก-
งานคณะกรรมการกฤษฎีกาหน้า 6

¹²รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 312/2513 วันอังคารที่ 31 มีนาคม 2513 หน้า 4

¹³รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 313-14/2513 วันอังคารที่ 7 เมษายน 2513
หน้า 4

ไปได้ส่วนในชั้นพิจารณาของศาลก็ไปบัญญัติไว้ซึ่งอาจจะรวมในมาตรา 172 ทวิ โดยให้ศาลมีอำนาจพิจารณาได้ เมื่อได้แจ้งให้ผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลทราบ แล้วและ เขามิมา ซึ่งเห็นว่ายุติธรรมดีแล้วเพราะเหตุว่าในมาตรา 172 ทวินั้น แม้โทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 3 ปี ก็ยังพิจารณาลบหลังจำเลยได้"

ข้อเสนอของพระยาอรรถการีย์นิพนธ์ยังคง เป็นตัวแบบร่างแก้ไขประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนของมาตรา 7 วรรคสองต่อมา¹⁴

จากข้อเสนอแนะปรับปรุงของคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตรา 7 ดังกล่าว เป็นข้อโน้มน้าวผู้เขียนต่อ การศึกษาปัญหาการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลในฐานะผู้ถูกกล่าวหา โดยเริ่มจาก ปัญหาพื้นฐานคือ

1. ควรจะมีการยอมรับการแยกความรับผิดชอบของนิติบุคคลกับผู้จัดการ นิติบุคคลในแบบวิธีการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลหรือไม่
2. การบังคับใช้แบบวิธีการดำเนินคดีอาญาของนิติบุคคลกับบุคคล ธรรมดาแตกต่างกับการบังคับใช้แบบวิธีการดำเนินคดีอาญากับบุคคลธรรมดา อย่างไร
3. แบบวิธีการดำเนินคดีอาญาของนิติบุคคลควรแตกต่างจากแบบ วิธีการดำเนินคดีอาญากับบุคคลธรรมดาหรือไม่

ปัญหาพื้นฐานประการแรกเป็นการวินิจฉัยว่าการกระทำผิดของนิติบุคคล ในลักษณะใดบ้าง ควรที่รับผิดชอบหรือร่วมกับผู้จัดการนิติบุคคล ผลของความผิดที่ ร่วมหรือแยกได้จากผู้จัดการนิติบุคคลนี้ จะส่งผลต่อการใช้รูปแบบวิธีการดำเนินคดี

¹⁴รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุง บ.วิ.อ ครั้งที่ 611-1/2521 วันอังคารที่ 3 ม.ค. 2521 สำนักงานคณะกรรมการ กฤษฎีกา หน้า 2 และจุลสาร สภานายความ ปีที่ 3 ฉบับที่ 9 ตุลาคม 2531 หน้า 13-14

อาญากับนิติบุคคลตาม บ.วิ.อ. มาตรา 7 วรรคสอง ที่เสรีภาพของผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลต้องถูกบังคับโดยหมายจับเพื่อพิสูจน์ความผิดของนิติบุคคลได้โดยผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลไม่ได้กระทำผิด

ปัญหาพื้นฐานประการที่สอง เป็นการวินิจฉัยถึงปัญหาการบังคับใช้แบบวิธีการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคล โดยวินิจฉัยปัญหาการใช้หลักการมีตัวจำเลยในคดีอาญากับนิติบุคคลที่ต้องอาศัยการมีตัวผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลเป็นการเริ่มต้นการพิสูจน์ความผิดทุกประเภทของนิติบุคคล

ปัญหาพื้นฐานประการที่สาม เป็นผลสรุปและเสนอแนะจากปัญหาพื้นฐานเบื้องต้นสองประการรวมการศึกษาแบบวิธีการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลของต่างประเทศ

ปัญหาพื้นฐานทั้งสามประการ เป็นปัญหาพื้นฐานต่อการค้นคว้าในแต่ละบทของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาปัญหาการบังคับใช้แบบวิธีการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลในประเทศไทย
2. ศึกษาเปรียบเทียบการบังคับใช้แบบวิธีการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลในต่างประเทศ
3. เสนอแนะการแก้ไขปัญหาการบังคับใช้แบบวิธีการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลของประเทศไทย

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยปัญหาการบังคับใช้แบบวิธีการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลภายในขอบเขตมาตรา 7 แห่ง บ.วิ.อ. และมาตราที่เกี่ยวข้องกับมาตรา 7 แห่ง บ.วิ.อ.

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยทางนิติศาสตร์ (Legal Research)

ขั้นตอนของการวิจัย

การวิจัย ทางนิติศาสตร์ (Legal Research) นำเสนอปัญหาการบังคับใช้แบบวิธีการดำเนินคดีอาญาของบุคคลธรรมดา กับนิติบุคคล ในลักษณะการปรับใช้เริ่มตั้งแต่หลักการมีตัวจำเลยในคดีอาญาของบุคคลธรรมดา กับนิติบุคคล โดยผู้เขียนมีแนวคิดว่าเสนอว่า การใช้แบบวิธีการดำเนินคดีอาญาของบุคคลธรรมดา กับนิติบุคคลไม่เป็นการเหมาะสม เพราะนิติบุคคลขาดเสรีภาพทางกายภาพที่จะได้รับมาตรการทางอาญา เช่น การจับกุม, ควบคุม, คุมขัง ทำให้นิติบุคคลไม่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินคดีอาญาในระดับเดียวกับบุคคลธรรมดา จึงควรมีแบบวิธีการดำเนินอาญาที่ต่างจากบุคคลธรรมดาโดยการนำเสนอเป็นบทตามลำดับดังนี้

บทที่ 1 เป็นการนำเสนอบทนำในส่วนของความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บทที่ 2 เป็นการนำเสนอแนวคิดทางอาญาวิทยาเกี่ยวกับความเป็นอาชญากรของนิติบุคคล, สภาพการแบ่งแยกความรับผิดชอบของบุคคล, สภาพการแบ่งแยกความรับผิดชอบของบุคคลธรรมดา กับนิติบุคคล และการบังคับใช้กระบวนการทางอาญากับนิติบุคคล

บทที่ 3 เป็นการนำเสนอแบบวิธีการดำเนินคดีอาญาของนิติบุคคลตาม มาตรา 7 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, ที่มาของมาตรา 7 แนวคิดทางตำรา, แนวคำพิพากษาศาลฎีกาและข้อเสนอแนะการแก้ไขมาตรา 7 ของคณะกรรมการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาแห่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

บทที่ 4 เป็นการศึกษาแบบวิธีการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลในประเทศสหรัฐอเมริกา, อังกฤษ, มาเลเซีย และสิงคโปร์

บทที่ 5 เป็นการศึกษาสิทธิของนิติบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
ในประเทศไทยและประเทศสหรัฐอเมริกา

บทที่ 6 เป็นข้อสรุปและเสนอแนะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย